

Багато потерпілих – це малолітні або, навпаки, немолоді люди. Даний контингент – «найзручніший» при вчиненні грабежу 12,6%. Практично ніякого опору такі потерпілі не надають. Але, як свідчать статистичні дані, саме відносно малолітніх і людей похилого віку застосовувалося фізичне насильство. Віктимність 8,1% потерпілих виразилася в їх зловживанні алкоголем і наркотичними речовинами. Такі потерпілі мало піклувалися про збереження свого майна, в їх житлі постійно перебували малознайомі люди. Причому ймовірність того, чи стануть вони винними або жертвами, однакова.

Становить інтерес і аналіз взаємовідносин потерпілого з особою, яка вчинила злочин. Потерпілий в тій або іншій мірі знав винного в 49,2% випадків. 14,3% тих, хто постраждав від грабежів, були знайомі з винними по спільному проведенню дозвілля, яке складалося, зокрема, у перебуванні в одній компанії, вживанні спиртних напоїв, спільному відпочинку тощо. Причому ступінь знайомства міг бути різним – від найкращих приятельських (дружніх) стосунків до випадкового перебування час від часу в одній компанії спільних знайомих. Винні та потерпілі могли бути один в одного вдома, бути добре обізнаними про матеріальне становище кожного. 12,4% потерпілих були знайомі з винними за місцем проживання – сусіди, квартиранти. 9,4% жертв грабежів були знайомі з винними тільки візуально (бачилися на вулиці, на зупинці, в транспорті, у магазині, бачили винних з будь-ким із своїх знайомих і т. ін.). За місцем роботи знайомими між собою були 2,7%. Це, наприклад, компаньйони по бізнесу, товариші по службі. За місцем навчання були знайомими 2,2% осіб. У 4,1% потерпілих з винними був знайомий хтось з членів їх сімей.

Таким чином, необхідно зробити висновок по встановленню обставин, які сприяють вчиненню даного виду злочину. Однією з умов для сприяння грабежу є можливість легко отримати інформацію про матеріальний достаток жертв. Так, винний отримував інформацію від добре знайомих людей (12,4 %), від мало знайомих (9,9 %), від родичів потерпілого або злочинця (17,9 %). Крім того, 45,1 % грабіжників були особисто знайомі з потерпілим. Також провести аналіз умов, що сприяють досягненню злочинного результату: необачність потерпілого (30,4 %), потерпілий один в приміщенні (18 %), відсутність охорони (12,5 %), алкогольне або наркотичне сп'яніння потерпілого (12 %), кількісна перевага (18,6 %). А якісне визначення та аналіз обставин та умов вчинення грабежів надає оперативним працівникам більш успішно вирішувати задачі по попередженню даного виду злочинів.

Науковий керівник – докт.юрид.наук., проф. Погорецький М.А.

Ірина Гловюк

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
докт.юрид.наук, доц., в.о. завідувача кафедри
кримінального процесу*

Вадим Пожар

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
канд.юрид.наук, доц. кафедри
кримінального процесу*

Олександр Торбас

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
канд.юрид.наук, доц., ст. викладач кафедри
кримінального процесу*

Проблеми вдосконалення надання професійної правничої допомоги під час обшуку житла та іншого володіння особи

Гарантоване ст. 59 Конституції України право кожного на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні поширюється не тільки на ті випадки надання

правничої (за термінологією КПК - правової) допомоги, які прямо передбачені у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК), а й на будь-які інші випадки необхідності для учасника кримінально-процесуальних відносин отримати правничу допомогу, у тому числі і при проведенні слідчих (розшукових) дій. Однією із таких дій, яка здатна істотно обмежити або порушити права особи, є обшук. На жаль, практика забезпечення участі адвоката при проведенні обшуку не є стабільною та визначеною, а слідчі не завжди вірно реагують на клопотання осіб, у житлі чи іншому володінні яких проводиться обшук, про забезпечення професійної правничої допомоги. Для усунення таких проблем Громадська організація «Асоціація слідчих суддів України» ініціювала серед суддів, інших правників, науковців, практикуючих юристів обговорення питання, пов'язаного із захистом прав осіб, чие житло чи інше приміщення піддалося обшуку, виклавши пропозиції щодо вдосконалення процесуального законодавства (Режим доступу: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/3975-assu-initsiyue-vnesennya-zmin-do-kpk-ukrajini-stosovno-obshuku-zhitla>).

У контексті уточнення змін до ч. 2 ст. 52 КПК: «у разі проведення обшуку житла, чи іншого володіння особи, який наполягає на негайному залученні захисника під час проведення слідчої дії», зазначимо, що КПК дозволяє проводити обшук в житлі чи іншому володінні будь-якої особи. Запропоновані зміни обмежуються лише обшуками в житлі підозрюваного чи обвинуваченого. Відповідно, адвокат, який прибув на обшук житла свого клієнта, все одно може бути недопущеним до такої слідчої (розшукової) дії. Тому не вважаємо доцільним вносити зміни до 52 ст. КПК, оскільки це лише дублюватиме зміни до ст. 236 КПК і заплутає правозастосовувачів.

Пропозиція змін до ч. 1 ст. 236 КПК, а саме: «На вимогу особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук, участь захисника (адвоката) є обов'язковою», зможе в значній мірі гарантувати забезпечення прав осіб, в житлі чи іншому володінні яких проводиться обшук. Проте, виникають деякі сумніви щодо самого формулювання. В даному випадку слова «захисник» та «адвокат» використовуються як синоніми, що не відповідає положенням КПК. Доцільним вбачається таке формулювання «участь захисника чи адвоката». Це дозволить адвокатам, якій не здійснюють функцію захисту у кримінальному провадженні, також бути присутніми під час обшуку.

Відповідно, у контексті запропонованих ГО «Асоціація слідчих суддів України» змін до ч. 3 ст. 236 КПК, аналогічно з попередньо викладеною нами пропозицією, бажано її викласти у наступній редакції: «Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Якщо особа, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - інша присутня особа, заявила клопотання про обов'язкове залучення захисника чи адвоката, слідчий, прокурор зобов'язаний не перешкоджати особі, що заявила таке клопотання, у встановленні зв'язку із захисником чи адвокатом або особами, які можуть запросити захисника чи адвоката. Слідчий, прокурор з моменту заявлення клопотання про обов'язкове залучення захисника чи адвоката зобов'язаний негайно зупинити проведення слідчої (розшукової) дії до прибуття захисника чи адвоката, але не більше ніж як на дві години. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність».

Доцільним, крім того, на нашу думку, вбачається доповнити ч. 3 ст. 236 КПК таким реченням «У випадку, якщо протягом двох годин захисник (чи адвокат) не з'явився, слідчий має право продовжувати проведення обшуку.», оскільки у великих містах однієї години може не вистачити для оперативного прибуття захисника чи адвоката.

Щодо змін до ч. 4 ст. 236 КПК, а саме у частині: «Проведення обшуку за відсутності осіб у житлі, чи іншому володінні особи можливо виключно за умови вичерпання

документально підтвердженої можливості у слідчого, прокурора встановити близьких родичів та членів сім'ї цієї особи та забезпечити явку одного з них до місця проведення слідчої дії...», зазначимо, що роз'яснень (чи уточнень) потребує положення про «документальне підтвердження» неможливості встановити або залучити близьких родичів або інших членів сім'ї до обшуку, адже не зовсім зрозуміло, якими саме документами це може бути підтверджено.

Крім того ми вважаємо, що для ефективної реалізації даних положень необхідно в Главі 3 КПК передбачити таких нових учасників кримінального провадження, як «адвокат» та «особа, в житлі чи іншому володінні якої проводиться процесуальна дія». Це дозволить володільцям отримати процесуальний статус у кримінальному провадженні, а адвокатам – бути присутніми під час проведення процесуальних дій.

Крім того, можливо запропонувати ч. 1 ст. 236 КПК доповнити положенням наступного змісту: «Слідчий, прокурор зобов'язані забезпечити безперервний відеозапис ходу проведення обшуку, незалежно від клопотань осіб, присутніх при обшуку». Це у більшій мірі гарантуватиме законність проведення обшуку, у тому числі за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні.

Таким чином, запропоновані зміни та доповнення здатні посилити охорону прав громадян при проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи.

Олександра Глотова

*Інститут кримінально-виконавчої служби,
юридичний факультет
студентка 3 курсу*

Пенітенціарний суддя як суб'єкт в кримінальному судочинстві

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності запровадження інституту пенітенціарного судді, що обумовлюється значною кількістю рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах проти України, якими констатовано неналежні умови тримання під вартою та відсутність ефективних засобів захисту щодо відповідних скарг ув'язнених.

До Верховної Ради України було подано проект Закону № 4936 «Про превентивні і компенсаційні засоби у зв'язку з катуванням, нелюдським чи таким, що принижує гідність, поведженням або покаранням щодо засуджених та осіб, взятих під варту, та запровадження інституту пенітенціарних суддів». Розробники законопроекту вважають, що його прийняття дозволить уникнути встановлення великої кількості порушень статей 3 та 13 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що, у свою чергу, дозволить зекономити суттєві кошти Державного бюджету України, які виплачуються як справедлива сатисфакція згідно з рішеннями ЄСПЛ. Необхідність існування належних превентивних та компенсаційних заходів в Україні вимагається її зобов'язаннями перед Організацією Об'єднаних Націй та Радою Європи.

Слід також зазначити, що інститут пенітенціарного судді позитивно себе зарекомендував у низці країн, серед яких: Франція, Іспанія, Польща, Італія, Румунія, низка країн Південної Америки [Пояснювальна записка до проекту Закону України: за станом на 08.07.2016 – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59613].

В Україні Законопроектом передбачається створення інституту пенітенціарного судді, який буде відповідальним за вирішення скарг засуджених та взятих під варту осіб та за вирішення деяких питань, пов'язаних з виконанням вироку, або тих, що виникають в процесі тримання особи під вартою. Пенітенціарний суддя стане суб'єктом, відповідальним за застосування превентивних та компенсаційних заходів. Зокрема,